

STADS WANDELING BRIELLE

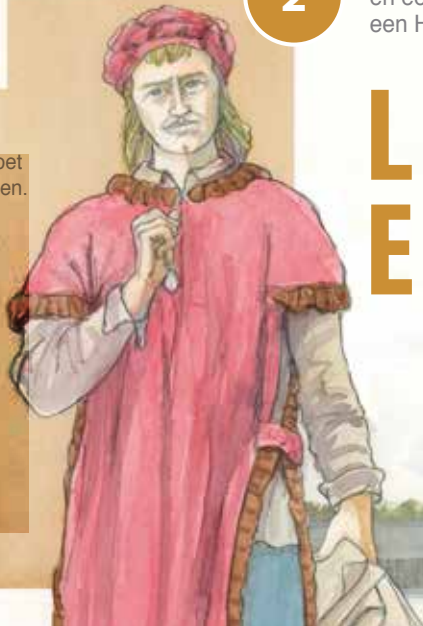
Wie het bekendste Brielse bouwwerk moet opnoemen, hoeft geen moment te twijfelen. Dat is de Sint-Catharijnekerk. Het kerkgebouw domineert de vesting en de toren is van kilometers afstand te zien. De rijke religieuze historie van Brielle heeft echter meer te bieden dan alleen deze imposante kolos.

Jacob van Maerlant 1225-1300
Koster in het plaatsje Maerlant

2

2 km. Deze wandelroute leidt u langs kerken, kloosters, kapellen en een synagoge. Een verdiepend kijkje in het geestelijk leven van een Hollandse stad.

LOVEN EN BIDDEN

LOVEN EN BIDDEN

Voorstraat

Wellerondom

Koopmanstraat

Vischstraat

Sint-Catharijnehof

Markt

Turfkade

Varkensstraat

VESTINGGRACHT

G.J. van den Boogerdweg

LOVEN EN BIDDEN

1

DE SINT-CATHARIJNEKERK

De wandeling begint op de Markt, het hart van de vesting. Ga rechts van het stadhuis de Koopmanstraat in. Houd op het pleintje Wellerondom links aan.

De Sint-Catharijnekerk, waar u naartoe loopt, is een vijftiende-eeuwse basiliek. De kerk is een prachtig voorbeeld van de Brabantse gotiek. Andere voorbeelden in de omgeving zijn de kerken van Dordrecht en Zierikzee en de Rotterdamse Sint-Laurenskerk. Een belangrijk kenmerk is het gebruik van lichtgetinte natuursteen. Verder vallen deze kerken op door de rijke detaillering en – in het gebouw – de ronde zuilen met koolbladkapitelen. In de regel is er één toren, aan de westzijde van de kerk. Ook in Brielle is dat het geval. De kerk is genoemd naar de heilige Catharina, onder andere schutpatrones van de zeelieden.

De Sint-Catharijnek

erk is gebouwd tussen 1417 en 1482, op de plaats waar een vorig kerkgebouw in vlammen was opgegaan. De brand in 1405 betekende het eind van de oude parochiekerk van Den Briel.

LOVEN EN BIDDEN

Het naastgelegen Maarland, waarmee Den Briel al gauw een eenheid vormde, had een eigen parochiekerk. Als u deze wandelroute blijft volgen, ziet u de plaats waar deze kerk ooit stond.

Zou de Sint-Catharijnekerk zijn voltooid, dan kon deze de vergelijking met de Sint-Jan in Den Bosch moeiteloos doorstaan. De toren zou zelfs hoger zijn geweest dan de ruim 110 meter hoge Utrechtse Domtoren. Echter, de kerk is niet afgebouwd. Er was minder geld omdat de handelspositie van Brielle eind vijftiende eeuw terugliep door verzanding van de Maas en de Goote. Tegelijkertijd waren enkele stadsbranden reden om de bouw van het reusachtige gebouw stil te leggen. Zo bleven het dwarsschip en het koor achterwege en werd de Sint-Catharijnekerk nooit een kruiskerk. Het gebouwde gedeelte werd afgesloten met een enorme blinde muur: de muur waar u nu tegenaan kijkt. Ook de toren – aan de andere kant van de kerk – is niet afgebouwd. Hij is 57 meter hoog, ongeveer de helft van de geplande hoogte. Een achtkantige aanzet voor het restant van de toren is bovenop te zien. Het bouwwerk fungeerde ooit als vuurtoren voor de scheepvaart.

< *De toren zou zelfs hoger zijn geweest dan de ruim 110 meter hoge Utrechtse Domtoren!*

Is de Sint-Catharijnekerk geopend, ruim dan wat tijd in voor een bezoek. Bedenk dat in deze kerk de Vader des Vaderlands **Willem van Oranje**, in het huwelijk is getreden met zijn derde vrouw: Charlotte de Bourbon. Een gebrandschilderd raam uit 1922 herinnert aan deze gebeurtenis op 12 juni 1575, drie jaar nadat de Sint-Catharijnekerk protestants werd. De tekst die u voor de kerk in het plaveisel ziet – ***Komt al tot Gods huys in*** – herinnert aan het vertrek van Stadhouders Willem III naar Engeland in 1688. Zijn vrouw Mary Stuart zou hem vanaf de toren hebben uitgezwaaid. In Engeland stootte Willem III zijn schoonvader van de troon, een gebeurtenis die bekend staat als de Glorious Revolution.

Mogelijk wilt u meer weten over de Vader des Vaderlands, de opstand tegen de Spanjaarden en de rol die Brielle daarbij speelde op 1 april 1572. Kies dan ook voor de Stadswandeling IN NAAM VAN ORANJE.

< *Willem van Oranje met zijn derde vrouw Charlotte de Bourbon.*

LOVEN EN BIDDEN

2

BRIGITTENPOORTJE

Sla links van de Sint-Catharijnekerk rechtsaf het Sint-Catharijnehof op.

Aan de linkerkant staat het **Brigittenpoortje**. Dit poortje is de enige tastbare herinnering aan de vijf rooms-katholieke kloosters die Brielle ooit telde. Ze stonden in dit gedeelte van de vesting. Het ging om het klooster van de Cellebroeders, dat van de Cellezusters, het grote Sint-Catharina klooster, het Clarissenklooster, waar de nonnen in strenge armoede leefden, en het Brigittenklooster.

Daarnaast waren er in Rugge, net buiten Brielle, twee kloosters. Het Brigittenklooster is gebouwd in 1485 en daarmee het jongste klooster in Brielle. Veel bloei kenden de kloosters niet. Er was regelmatig brand en na 1572, toen de protestanten de overhand kregen, was er eigenlijk geen ruimte meer voor deze katholieke gebouwen.

Tip: In het Historisch Museum Den Briel kunt u een olieverfschilderij van het Brigittenpoortje zien. Het is in 1935 gemaakt door K. Noltee.

3

MERULA WEESHUIS

Rechts van het Brigittenpoortje, aan de andere kant van de Brigittenweg, ziet u het Merula Weeshuis.

Naamgever van het Merula Weeshuis is Angelus Merula of Engel Willemsz. de Merel. Merula, in 1482 geboren in Brielle, studeerde theologie in Parijs. Tot 1532 vervulde hij eerst kerkelijke functies in zijn geboortestad. Daarna werd hij pastoor in Heenvliet. Merula was een tijdgenoot van Erasmus en Luther. Ook hij had moeite met de gang van zaken in de rooms-katholieke kerk. Nadat Merula had gepleit voor hervormingen, beschouwde de kerk hem als een ketter. In 1552 arresteerde de Inquisitie hem en vijf jaar later stierf hij in het Belgische Bergen, op weg naar de brandstapel.

Vlak voor zijn gevangenneming had Angelus Merula laten vastleggen dat zijn bezit naar de stad Brielle zou gaan. En dat zijn woonhuis een weeshuis moest worden. Dat is gebeurd. Tot 1948 was het pand in gebruik als weeshuis.

< *Let op de fraaie gevelsteen...*

LOVEN EN BIDDEN

De fraaie gevelsteen toont een klas met een schoolmeester en zijn leerlingen. De meisjes zitten aan de ene kant, de jongens aan de andere kant. Het Merula Weeshuis was een gemengd weeshuis. Net als het in de negentiende eeuw geopende Geuzengesticht voor gereformeerde wezen, dat aan de Voorstraat staat. Bovenaan het tafereel op de gevelsteen beeldt de duif de Heilige Geest uit, het symbool van hulp en bijstand. Het weeshuis heeft sinds 1948 verschillende kantoorbestemmingen gehad.

< *De meisjes zitten aan de ene kant,
de jongens aan de andere kant...*

4

ASYLPLEIN

Ga voor het Merula Weeshuis rechtsaf het Sint-Catharijnehof op. Volg de straat langs de kerktoeren en de zijkant van de kerk tot de eerste weg links. Ga links de Langestraat in en direct weer rechts, door de Raas, naar het Asylplein.

Het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden is geen religieus gebouw. Het Asyl, in 1872 gebouwd, staat echter wel op de plaats waar voorheen de parochiekerk van Maarland stond. Deze kerk heette de **Pieterskerk**. Na de veranderingen in 1572 raakte de kerk zijn religieuze betekenis kwijt. Van een rooms-katholiek gebedshuis, waarvan de grote middeleeuwse schrijver Jacob van Maerlant nog koster zou zijn geweest, veranderde het gebouw in een pakhuis en opslagplaats voor het loodswezen. Het kerkplein gebruikten de Briellenaren voor de jaarlijkse kermis en als exercitieterrein. In 1817 verdween de slecht onderhouden Pieterskerk definitief onder de slopershamer.

Het Asylplein is een bijzondere plek in Brielle. Wilt u meer Brielse historie verkennen? Bijv. de militaire kant? Kies dan ook voor de Stadswandeling DUIZEND BOMMEN EN TORPEDO'S.

LOVEN EN BIDDEN

5

BEGIJNHOFKAPEL

Steek het Asylplein schuin over, linksaf de Vrouwenhoflaan in.

Aan het einde van deze straat vindt u het bescheiden vrouwenhofje, dat in de middeleeuwen een begijnenhofje was. Volgens de gevelsteen is het vrouwenhofje in 1755 geheel vernieuwd en met twee oude vrouwen vergroot. Links de hoek om, in de Coppelstockstraat, staat een van de oudste monumenten van Brielle: de bij het hofje behorende **begijnhofkapel**.

De kapel is rond 1460 gebouwd en de enige tastbare herinnering aan de geschiedenis van de begijnen in Brielle. Begijnen waren alleenstaande vrouwen, die samen een gemeenschap van leken vormden binnen de rooms-katholieke kerk. Anders dan kloosterlingen legden begijnen geen eeuwige gelofte af. In 1571 waren er in Brielle nog maar twee begijnen. Een jaar later viel het doek voor het begijnenhofje.

De kapel, vermoedelijk gewijd aan Johannes de Doper, veranderde in een turfpakhuis en – nadat de molen in 1882 was afgebrand – een maalterij. Vanaf 2008 is de begijnhofkapel grondig gerestaureerd. De kapel hoort bij de nieuwbouw, waar mensen met een lichte verstandelijke beperking begeleid wonen.

U heeft op deze route voornamelijk kerken en kapellen gezien, Maar er is natuurlijk meer! U kunt bijvoorbeeld ook kiezen voor de Stadswandeling DE BRIELSE STADSWALLEN.

Vervolg LOVEN EN BIDDEN om hierna de fraaie kapel van het St. Jacobsgasthuis, de synagoge en de rooms-katholieke kerk te zien.

< *De enige tastbare herinnering aan de geschiedenis van de begijnen in Brielle.*

LOVEN EN BIDDEN

6

ST. JACOBSGASTHUIS

Keer om en loop de Coppelstockstraat uit en rechts de Voorstraat in. Aan uw linkerhand ziet u een opvallende witte kerk, die opgaat in de gevelwand in de Voorstraat. Dit is de **kapel** die behoorde bij het **St. Jacobsgasthuis**. Het gasthuis voor oude mannen werd ook wel Noordeindse gasthuis genoemd, ter onderscheid van het Zuideindse gasthuis of Catharina Gasthuis, dat nog altijd bestaat. Het St. Jacobsgasthuis is verloren gegaan. De kapel diende lange tijd als Engelse kerk en Waalse kerk. Sinds eind vorige eeuw is het een dokterspraktijk.

*Bent u geïnteresseerd in het handelsverleden van Brielle, kies dan voor de Stadswandeling **HANDEL EN WANDEL**.*

7

SYNAGOGE

Ga in dezelfde richting verder in de Voorstraat.

Sla op Markt linksaf en loop de Vischstraat uit.

Ga aan het eind van de Vischstraat rechtsaf de Turfkade op.

Op nummer 16 is de Brielse synagoge te vinden. Het joodse godshuis, dat ook een ruimte had met een ritueel bad, is in 1871 in gebruik genomen. Het kwam in de plaats van een tot synagoge gewijd tuinhuis. In 1942 kwam er een abrupt einde aan het joodse leven in Brielle. De deportatie door de Duitsers - niemand keerde terug - had ook tot gevolg dat de synagoge of sjoel in verval raakte. Begin deze eeuw is het gebouw gerestaureerd. Nu is het een centrum voor ontmoeting, bezinning en cultuur.

LOVEN EN BIDDEN

8

ROOMS-KATHOLIEKE KERK

Neem de eerstvolgende straat rechts, de Varkensstraat, en sla aan het eind rechtsaf de Nobelstraat in.

Aan de linkerkzijde van de Nobelstraat, schuin tegenover u, staat de **rooms-katholieke kerk** van Brielle. De kerk is in 1831 ingewijd. Ruim tweeënhalve eeuw nadat de Sint-Catharijnekkerk protestants werd, hadden de Brielse rooms-katholieken weer een eigen kerk. Het gebouw is een zogenaamde waterstaatskerk, ontworpen in neoclassicistische stijl. De rooms-katholieken hebben hun kerk gewijd aan de Martelaren van Gorcum.

Ga verder in de Nobelstraat tot u weer op Markt bent. Dat is het eindpunt van de wandelroute LOVEN EN BIDDEN.

- > *U kunt LOVEN EN BIDDEN verlengen door een bezoek te brengen aan de Bedevaatskerk vlak buiten Brielle (zie volgende pagina). Het is raadzaam om dat met de auto of de fiets te doen in verband met de afstand (2 km).*

9

BEDEVAARTSKERK

Verlaat de vesting van Brielle, ga rechtsaf de N218 op en op de 2e rotonde de 2e afslag (richting Hellevoetsluis). Neem vervolgens de eerste weg rechts en volg deze – met de bocht naar links mee – tot op de Rik. Stop bij de eerste kruising rechts (Kloosterweg).

De **Bedevaatskerk** is gebouwd op de plaats waar voorheen het Regulierenklooster van Sint Elizabeth stond. In de directe omgeving stond ook het St. Andries Zusterhuis. Na de inname van Brielle, op 1 april 1572, plunderden en verwoestten de protestantse watergeuzen deze rooms-katholieke gebouwen. In de nacht van 9 op 10 juli 1572 brachten de geuzen hier, in een turfschuur, negentien rooms-katholieke geestelijken uit onder andere het veroverde Gorinchem om het leven. Sindsdien heten zij de Martelaren van Gorcum. Het bedevaartsoord van de H.H. Martelaren van Gorcum ontstond na de heiligverklaring van de “Martelaren van Gorcum” in 1867.

Op het martelveld werd in 1880 een kapel met omgang gebouwd, deze waren van hout omdat er in het schootsveld van de vesting geen stenen gebouwen mochten staan. In 1912 is de houten omgang door een storm beschadigd en vervangen door een carrévormige omgang van gewapend beton (een van de vroegste betonconstructies van Nederland). Op het Martelveld verrees in 1921 een natuurstenen monument met een openluchtaltaar en een bassin met water dat bekend is als 'de Heilige Put'.

De houten kapel werd in 1929-1931 vervangen door een bakstenen bedevaartkerk met processiegang. De kerk en de toegangspoort zijn in een traditionalistische bouwstijl.

- > Wij hopen dat u een aangename wandeling heeft gemaakt. Wij hebben nog vier andere interessante wandelingen door Brielle voor u! Zie de achterzijde van deze omslag.

STADS WANDELING BRIELLE

GEMEENTE

Brielle

Uitgave	Gemeente Brielle, www.brielle.nl
Tekst	Kees van Rixoord
Redactie	VVV Brielle, Tom Cartier, Johan Wessels, Marijke Holtrop, Aart van der Houwen
Fotografie	Reitsma en Snijders Reklamemakers, Taco Meeuwsen
Vormgeving	Reitsma en Snijders Reklamemakers
Illustraties	Anja C. Pieké, Reitsma en Snijders Reklamemakers

Adressen

Het Historisch Museum Den Briel

Markt 1, 3231 AH Brielle, 0181 475475
www.historischmuseumdenbriel.nl

VVV Zuid-Hollandse eilanden

Turfkade 18, 3231 AR Brielle, 0181 472662
Groepsarrangementen 0181 411586
www.zuid-hollandse-eilanden.nl

Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg

De Rik 22, 3232 LA Brielle, 0181 418043
www.streekarchiefvpr.nl

Gidsengroep Brielle

Voor rondleidingen: www.gidsengroepbrielle.nl

Vereniging Nederlandse Vestingsteden

www.vestingsteden.nl

5 HISTORISCHE STADSWANDELINGEN

Nederland telt nog altijd verschillende vestingsteden. Denk aan Elburg, Bergen op Zoom, Geertruidenberg, Zaltbommel en Hellevoetsluis.

Ook Brielle is zo'n stad.

De vestingwerken zijn, net als die van bijvoorbeeld Naarden en Hulst, nog helemaal intact.

Alleen al om deze perfecte herinnering aan het Oud-Nederlands vestingstelsel te zien, zou u een bezoek aan Brielle moeten brengen.

1

DE BRIELSE STADSWALLEN

2 Km. De stervormige Brielse stadswallen met bastions, ravelijnen, poorten, steunberen en monniken, kortom de fortificaties.

2

LOVEN EN BIDDEN

2 Km. Deze wandelroute leidt u langs kerken, kloosters, kapellen en een synagoge. Een verdiepend kijkje in het geestelijk leven van een Hollandse stad.

3

HANDEL EN WANDEL

2 Km. Deze wandelroute geeft een beeld van bedrijvig Brielle, door de eeuwen heen. Eenmaal andermaal.

4

IN NAAM VAN ORANJE

2 Km. Bedoeld voor iedereen die een globaal beeld wil krijgen van Brielle. U ziet de belangrijkste monumenten en komt meer te weten over het ontstaan en de verdere geschiedenis. Speciale aandacht is er voor 1 april.

5

DUIZEND BOMMEN EN TORPEDO'S

2 Km. Deze wandelroute leidt langs verschillende herinneringen aan het militaire verleden van Brielle. Geeft acht!